

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК НАЙАКТУАЛЬНІШЕ ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

А *Окреслені шляхи розвитку професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін як найактуальнішого завдання системи післядипломної педагогічної освіти на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого, андрагогічного, інноваційного підходів.*

Ключові слова: професійна компетентність учителів філологічних дисциплін, андрагогічні методи навчання, кредитно-модульна форма навчання, авторська творча майстерня вчителя.

Постановка проблеми. Підвищення рівня професійної компетентності вчителя є одним із найголовніших завдань системи післядипломної педагогічної освіти. Професійна підготовка вчителя розглядається як процес виховання особистості, яка усвідомлює своє місце в соціумі, здатна до саморозвитку, самовдосконалення та творчої діяльності. Це передбачає новий підхід до формування професійної компетентності, яка є основою професіоналізму вчителя-словесника [1; 4].

Мета поданої статті. Сьогодення вимагає від освітян умінь володіння навичками самостійно визначати свої потреби в навчанні впродовж життя, а для цього він має усвідомити, що керувати цим процесом повинен сам.

Саме гнучка система підвищення кваліфікації вчителів зорієнтована на розвиток та посилення спеціально-фахових компетентностей, що забезпечить їхню ефективну самореалізацію в процесі діяльності, і має стати основою післядипломної педагогічної освіти [3]. Тому в Харківській академії неперервної освіти з метою якісної підготовки вчителів філологічних дисциплін до нової освітньої парадигми впроваджуються інноваційні методи та форми навчання під час проведення занять за декількома напрямками.

Виклад основного матеріалу. Важливим напрямом під час проведення занять на курсах підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури є впровадження кооперативного навчання, що базується на спільній роботі слухачів над навчальними завданнями проблемного характеру (наприклад, у виконанні підсумкових проєктів), коли рішення досягається шляхом поєднання зусиль. Кооперативне навчання вимагає такої організації навчального процесу, за якої як в аудиторії, так і за її межами слухачі постійно працюють у парах і малих групах.

Кооперативна форма роботи викликає потребу у використанні проблемного підходу до навчання. Це вимагає від викладачів курсів підвищення кваліфікації такої постановки навчальних завдань для слухачів, щоб їх виконання обумовлювало не просте репродукування здобутих знань, а творче їх використання для розв'язання нових, нестандартних завдань у нових, нестандартних ситуаціях.

З метою творчої реалізації науково-методичної проблеми викладачі секції обирають операційно-по-

шукові технології впровадження на заняттях комунікативної компетентності й застосовують різні методи роботи: інформаційні (бесіда, демонстрація, консультування, лекція, експертиза), операційні (алгоритм, відеоконфронтація, самокритика, ситуативне моделювання, технології колективно-групового навчання, модифіковані схеми), пошукові методи (мовознавчі розробки, сучасні підходи до аналізу художніх текстів, аналіз твору на межі з іншими галузями науки, ділові інноваційні ігри, дослідження).

З метою дослідження результативності методів навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін був проведений аналіз у межах КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

Зазначений на рис. 1 результат дослідження дає змогу зробити висновки, що необхідна інтенсифікація навчального процесу та максимальна активізація слухачів у ньому, тому викладачі Академії надають перевагу активним методам та формам роботи:

- перетворення лекцій на інтерактивні, а саме: впровадження коротких запитально-відповідних співбесід зі слухачами;
- проведення коротких тестів на 5–10 хвилин, що демонстрували б розуміння слухачами викладеного матеріалу, діагностування, анкетування щодо визначення, наприклад, читацької компетентності учнів тощо;
- практичних занять/семінарів у так звані «майстерні», тобто такі види занять, де слухачі в ході обговорень, дискусій розв'язують значущі фахові проблеми на основі власного досвіду;
- упровадження в практичні/семінарські/лекційні заняття презентацій, самостійно підготовлених не тільки викладачами, а й слухачами;
- широке застосування перетворення рольових і ділових ігор;
- активне проведення майстер-класів слухачами на практичних/семінарських заняттях.

Професійне становлення особистості – це послідовні та якісні зміни в досвіді професійної діяльності, ставлення особистості до обраної професії, до специфічних або суспільних цінностей, самого себе й результату своєї професійної діяльності. Тому на курсах підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін у Харківській академії неперервної освіти пропонуються спецкурси, метою яких є розвиток про-

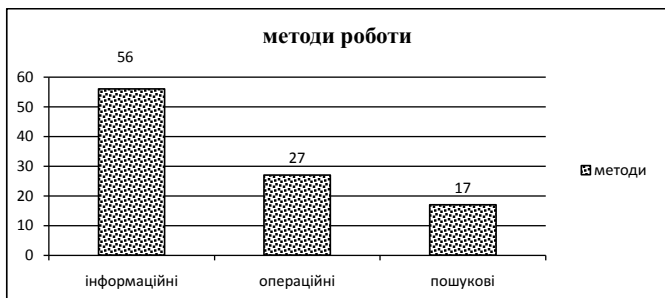

Рис. 1. Методи навчання на курсах підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін

фесіоналізму вчителя мови і літератури, зменшення опору інноваціям, актуалізація професійного потенціалу, формування професійної компетентності, професійне виховання педагогів [3].

Відповідно до цієї мети розроблені Програми спекурсів «Організація самостійної роботи учнів на основі використання тестових технологій», «Формування професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін», «Використання комп'ютерно зорієнтованих систем навчання у викладанні філологічних дисциплін», «Культура мовлення. Ділова українська мова», що відповідають вимогам післядипломної педагогічної освіти на сучасному етапі:

- рівню компетентності;
- розвивають професійну мобільність учителів мови і літератури, здібності до самоосвіти, самоменеджменту, формують індивідуальний стиль педагогічної діяльності;
- розвивають творчий потенціал учителя-словесника;
- визначають соціально-професійну спрямованість учителя;
- виявляють установки на професійне зростання, готовність до нововведень.

Запровадження системи неперервного підвищення кваліфікації педагогічних працівників за кредитно-модульною формою навчання шляхом введення тематичних спецкурсів дає можливість:

- удосконалити освіту педагогічних працівників;
- урізноманітнити умови для створення індивідуальної освітньої професійної підготовки;
- створити стабільну систему самоосвіти педагогічних працівників протягом міжтестатського періоду;
- забезпечити оптимальні умови для реалізації одного з основних принципів післядипломної освіти – її неперервності протягом усієї педагогічної діяльності, всього життя;
- забезпечити зростання якості підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів регіону.

Організація самостійної роботи кожного педагога є важливим напрямом навчальної діяльності курсів підвищення кваліфікації вчителів філологічних дисциплін. Науково-практичні матеріали мають на меті допомогти слухачам визначити пріоритети цієї роботи й поглибити науково-теоретичні знання із загальної, вікової педагогічної психології, психолого-педагогічних основ навчання й виховання дітей, ознайомити із сучасним змістом методики викладання української мови та літератури.

Самостійна робота передбачає поглиблення й закріплення теоретичних знань, формування практичних навичок, пов'язаних із педагогічною діяльністю

вчителя-словесника, пошук найефективніших методів навчання та виховання учнів, а також формування вміння вчителя працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, сучасного дидактичного матеріалу, змісту й форм навчання.

Підвищенню рівня професійної компетентності вчителів філологічних дисциплін сприяє також проведення міжнародних і всеукраїнських тематичних конференцій, Інтернет-конференцій у режимі Чат з питань модернізації шкільної мовно-літературної освіти, майстер-класів, тематичних семінарів, секційних заходів.

Якщо звичайні курси підвищення кваліфікації спрямовані на підготовку вчителя філологічних дисциплін до якісного викладання нових тем, розділів шкільної програми, вдосконалення майстерності з певної методичної проблеми або напряму, виконання на новому рівні професійних ролей і функцій тощо, то на авторських курсах словесник-практик, який здійснює науково-методичну й науково-дослідну діяльність, має власні методичні розробки, володіє інноваційними освітніми методиками й технологіями, активно їх використовує та поширює в професійному середовищі, застосовує широкий спектр стратегій навчання, вміє продукувати оригінальні, інноваційні ідеї, вносить пропозиції щодо вдосконалення навчально-виховного процесу в навчальному закладі та розуміє шляхи їхньої реалізації, і може ознайомити вчителів української мови та літератури зі власною методичною системою роботи, виробленою продуктивною технологією, інноваційними формами, методами, прийомами, що дають у практичній площині високі результати. Так у 2012/2013 навчальному році була створена авторська творча майстерня вчителів української мови та літератури під керівництвом Л. Чаговець.

Ідея творчої майстерні – ґрунтовний розгляд інноваційних форм, моделей розвитку професіоналізму й педагогічної майстерності вчителя української мови та літератури в курсовому форматі андрагогічного циклу в умовах сучасної освітньої мовно-літературної парадигми.

Завдання, що ставила перед собою творча майстерня вчителів:

- удосконалення знань учителів з методики викладання української мови та літератури в загальноосвітніх навчальних закладах, використовуючи при цьому сучасні освітні технології;
- інформаційне забезпечення слухачів курсів підвищення кваліфікації сучасними знаннями наукового характеру з української мови та літератури;
- через серію майстер-класів продемонструвати вироблену систему ексклюзивних педагогічних дій, що виходять за межі стандарту та пов'язані із засвоєнням учнями предметних компетентностей і компетенцій з української мови та літератури, організацією суб'єкт-суб'єктного формату взаємодії;
- відпрацювання способів продуктивної діяльності, надання навчальній діяльності дослідницького, творчого спрямування;
- на основі реалізації концептуальних завдань мовно-літературної освіти, чіткої організації системи підвищення кваліфікації педагогів сформувати вчителя-словесника нового типу, генератора освітніх ініціатив і технологій, професіонала, новатора, спро-

можного створити для себе й школярів ефективний навчальний простір;

– створення електронного збірника текстів і завдань соціокультурної змістової лінії з української мови «Калинова моя Україна» на основі комп'ютерно зорієнтованої методичної системи навчання української мови та літератури, спрямованої на розвиток пізнавальної активності учнів, самостійності в роботі.

Наукова новизна творчої майстерні вчителів-філологів полягала в розробленні теоретично й експериментально обґрунтованих компонентів комп'ютерно-методичної системи розвитку професійної компетентності педагогів у процесі навчання української мови та літератури.

В основу авторської школи покладена не якась часткова проблема, окремий метод чи прийом навчання. Авторську школу розглядаємо як цілісну педагогічну систему, у якій усе підпорядковане формуванню творчої, креативної особистості, готової до повноцінного життя в новому інформаційному суспільстві, озброївшись мовознавчим і літературознавчим «багажем», успішно синтезуючи в собі високу естетичну культуру, досконалий інтелект, творчий потенціал.

При доборі й структуруванні змісту роботи творчої майстерні вчителів враховувалися такі принципи:

- відповідності змісту освіти рівню сучасної науки;
- урахування єдності змісту освіти на різних рівнях його формування з урахуванням особистісного розвитку й становлення школяра, який передбачає врівноваженість, пропорційність і гармонічну єдність компонентів змісту освіти;
- відображення в змісті освіти всіх провідних елементів світової і вітчизняної культури, що сприяють особистісному розвитку учнів.

Як результат роботи було створено електронний збірник текстів і завдань соціокультурної змістової лінії з української мови «Калинова моя Україна» (5-11 класи), у якому подано такі рубрики: «Учительські консультації», «Це цікаво» (факти про письменника чи його творчість), «Тлумачники» літературознавчих термінів і лексичних значень слів, які не входять до

активного словникового запасу учнів; «Для пам'яті», «Для розмислу», «Літературні диктанти», «Різномірневі завдання». Матеріали для рубрик добиралися з науково-методичної літератури та поглядів і переконань письменників. Збірник складено з урахуванням особистісно зорієнтованого підходу в навчанні. Запропоновані види робіт, спрямовані на розвиток пізнавальної активності і творчих здібностей учнів, різномірневі завдання для різних етапів засвоєння навчального матеріалу. Презентований матеріал із застосуванням інформаційних електронних технологій дає змогу вчителю та учням використовувати сучасну електронну наочність у підготовці й проведенні уроків.

Дбаючи про розвиток професійної компетентності педагогів, в Академії активно працюють тимчасові творчі колективи (ТТК) учителів англійської мови, української мови та вчителів світової літератури та російської мови. За результатами роботи ТТК заплановане видання збірника перспективного передового педагогічного досвіду вчителів. Матеріали дозволять удосконалити знання з предмета в умовах білінгвізму, підвищити рівень володіння усним і писемним мовленням, оптимізувати навчальний процес, обрати цікаву інформацію до розроблення та проведення уроку, скоригувати поурочні плани.

Висновки. Отже, демократизація освіти заохочує слухачів до вільного вибору форм підвищення кваліфікації, що задовольняли б їх потреби в повному обсязі. Це спонукає викладачів кафедри методики навчання мов і літератури до виявлення цих потреб і швидкого реагування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про професійний розвиток працівників» [Електронний ресурс]. – 12 січня 2012 р. – № 4312-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 39, ст. 462. – Режим доступу: [www. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/lvans/4312-17](http://zakon2.rada.gov.ua/lvans/4312-17)
2. Кільова, Г. Післядипломна педагогічна освіта вчителів у контексті стратегії навчання упродовж життя / Г. Кільова // Післядипломна педагогічна освіта в Україні. – 2012. – № 1. – С. 20–24.
3. Лузан, Л. О. Інноваційні підходи до розвитку управління процесом неперервної освіти / Л. О. Лузан // *Нова педагогічна думка*. – 2012. – № 2. – С. 60–66.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. URL: http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf](http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf)
5. Сидоренко, В. В. Шляхи удосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання: навч.-метод. посіб. / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк: Каштан. – 2008. – 192 с.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції: 20.10.2014

Лузан Л.А. Развитие профессиональной компетентности учителей филологических дисциплин как самой актуальной задачи последипломного педагогического образования.

А Раскрыты пути развития профессиональной компетентности учителей филологических дисциплин как самой актуальной задачи последипломного педагогического образования на основе компетентностного, личностно ориентированного, андрагогического, инновационного подходов.

Ключевые слова: профессиональная компетентность учителей филологических дисциплин, андрагогические методы обучения, кредитно-модульная форма обучения, авторская творческая мастерская учителя.

Luzan L.O. The development of professional competence of philological disciplines teachers as the most urgent task of the in-service teacher training system.

С In the article the ways of the development of professional competence of philological disciplines teachers as the most urgent task of the in-service education system on principles of competence, personality orientated, andragogical, innovative approaches are outlined.

Key words: professional competence of teachers of philological disciplines, andragogical methods of studies, credit-module form of studies, the author creative workshop of a teacher.